

પ્રવચન નં. ૨૩, શ્લોક-૨૭, ગાથા-૧૫ બુધવાર, ફાગણ વદ ૧૨, તા.૨૪-૦૩-૧૯૭૧

‘નિયમસાર’ જીવ-અધિકાર. ૧૫ મી ગાથા. છેલ્લો ભાગ રહી ગયો હતો.

આ ૧૫મી ગાથામાં અધિકાર સ્વભાવપર્યાય અને વિભાવપર્યાય(નો ચાલે છે). એટલે કે આત્મા તો દ્રવ્ય અને ગુણો તો ધ્રુવ છે. એમાં સ્વભાવપર્યાય પણ એક ધ્રુવ છે એમ અહીં સિદ્ધ કરવું છે. વસ્તુ પોતે આત્મા, સત્ ધ્રુવ તરીકે, દ્રવ્ય તરીકે અનાદિઅનંત છે. અનંતગુણ પણ અનાદિઅનંત છે. એમાં એની એક પર્યાય, સ્વભાવિક પર્યાય, ધ્રુવ પર્યાય એ પણ અનાદિ-અનંત છે. એનો આશ્રય કરવાથી ધર્મ થાય છે. સમજાણું કાંઈ? વસ્તુ શુદ્ધ ચૈતન્યપદાર્થ, એની શક્તિ ધ્રુવ, ગુણ અને એની કારણપર્યાય એ પણ ધ્રુવ છે. એનો આશ્રય કરવાથી, એની દૃષ્ટિ કરવાથી, ધર્મ એટલે આત્માને શાંતિ મળે. એનાથી એને જન્મ-મરણ ટળે. બીજી કોઈ રીતે છે નહિ. સમજાણું કાંઈ?

સ્વભાવપર્યાયના બે પ્રકાર લીધાને? કારણસ્વભાવપર્યાય ત્રિકાળ, એક કાર્યસ્વભાવપર્યાય એ કેવળજ્ઞાન આદિ. કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન એ બધા કાર્યસ્વભાવપર્યાય છે. એ એનું ફળ છે. ફળ આવ્યું હતું ને? ફળ આવ્યું હતું ક્યાંય? પણ ફળ આવ્યું હતું ક્યાં? બરોબર એમ નહિ. ફળરૂપ, બસ ઈ. તમે ચોપડા વાંચનારા કહેવાઓને એટલે.

આત્મા, જેને ધર્મ કરવો છે એટલે કે જેની દશામાં અનાદિ અધર્મ છે, એને ધર્મ કરવો હોય તો તે ધર્મ સ્વભાવ વસ્તુમાં પડેલો છે. સમજાણું કાંઈ? જે ધર્મ કરવો છે એવી જે નિર્મળ પર્યાય એ બધા સ્વભાવો, અનંત પર્યાયનો પિંડ એ તો વસ્તુમાં પડી છે. વસ્તુ પોતે અનાદિ-અનંત સત્ પદાર્થ છે. એવા એના ગુણો અનાદિ-અનંત સત્ (છે), એમ એની પર્યાય પણ કારણપર્યાય અનાદિ-અનંત શુદ્ધ નિશ્ચયથી સત્ (છે). ભારે ઝીણું, ભાઈ!

મુમુક્ષુ :- કારણપર્યાયનો આશ્રય લેવો કે પરમપારિણામિકભાવનો.

ઉત્તર :- એ તો બધું એક જ થઈ ગયું. એનો આવ્યો એટલે બધાનો આવી ગયોને. ત્રણે ભેગા છે, જુદાં ક્યાં છે? સમજાણું કાંઈ? એવી પૂજનિક પરિણતિ ત્રિકાળ, એના સન્મુખનું અંતર્મુખ મનન, ધ્યાન અને ધ્યેયને પકડીને લીનતા એનું નામ ધર્મ. વીતરાગધર્મ એને કહે છે. બાકી વચ્ચે આ દયા, દાન, વ્રત અને ભક્તિ આદિના પરિણામ થાય એ ધર્મ નથી, એ ધર્મ નથી.

એ અનંત કારણપર્યાયનું ફળ, અનંત અંતર્મુખ થવાથી ‘અનંતચતુષ્ટયની સાથેની (—અનંત ચતુષ્ટયની સાથે તન્મયપણે રહેલી) જે પરમોત્કૃષ્ટ ક્ષાયિકભાવની શુદ્ધપરિણતિ...’ એનું વેદન, અનુભવ એને મોક્ષપર્યાય અથવા કાર્યશુદ્ધપર્યાય કહે છે. અરે..! બસ, એ તો આવી ગયું છે. પહેલી વાત આવી ગઈ છે. એને અહીંયાં કહે છે. ‘અથવા’ સ્વભાવપર્યાય

આને પણ કહેવાય છે. ષટ્ગુણ-હાનિ-વૃદ્ધિ પહેલી આવી ગઈ. ૧૪મી ગાથામાં. ‘અથવા, પૂર્વ સૂત્રમાં કહેલા સૂક્ષ્મ ઋજુસૂત્રનયના અભિપ્રાયથી,...’ ઝીણી વાત છે, ભગવાન! એની પર્યાયમાં સૂક્ષ્મ એક સમયના ષટ્ગુણ-હાનિ-વૃદ્ધિવાળા પર્યાય થાય છે. જો કે એ પણ પર્યાય છે. દ્રવ્યમાં એ નથી. સમજાણું કાંઈ? સૂક્ષ્મ ઋજુ-વર્તમાન આત્મદ્રવ્યની વર્તમાનદશામાં સૂક્ષ્મ ઋજુ એટલે એક સમયના પરિણામને સીધા જોવા, એવા ‘અભિપ્રાયથી છ દ્રવ્યોને સાધારણ...’ એ પર્યાય છે. અર્થપર્યાય છ દ્રવ્યોમાં (સાધારણ છે). ભગવાન તીર્થકરે છ દ્રવ્યો જોયા. એ દરેક દ્રવ્યમાં આ ષટ્ગુણ-હાનિ-વૃદ્ધિવાળી પર્યાય અવસ્થામાં છે. ‘છ દ્રવ્યોને સાધારણ...’ છે એટલે બધામાં છે.

‘સૂક્ષ્મ એવા તે અર્થપર્યાયો શુદ્ધ જાણવા...’ એને શુદ્ધપર્યાયો જાણવી. ઓલા કારણશુદ્ધપર્યાય છે એ તો વાત કરી, પણ આને પણ શુદ્ધપર્યાય જાણવી. આ શુદ્ધપર્યાય જે છે એ વ્યવહારનયનો વિષય છે અને કારણશુદ્ધપર્યાય છે એ નિશ્ચય દષ્ટિ દ્રવ્યાર્થિકનો વિષય છે.

મુમુક્ષુ :- હાનિ-વૃદ્ધિવાળી...

ઉત્તર :- હાનિ-વૃદ્ધિવાળી વ્યવહારનો વિષય. પર્યાય છે ને. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? ‘(એ રીતે) શુદ્ધપર્યાયના ભેદ સંક્ષેપથી કહ્યા..’ લ્યો.

મુમુક્ષુ :- બધી બાજુએ શુદ્ધ..

ઉત્તર :- શુદ્ધપર્યાય-અર્થપર્યાય છએ દ્રવ્યમાં. સિદ્ધમાં પણ છે. જાણવાલાયક છે. આદરવાલાયક તો ત્રિકાળી દ્રવ્યસ્વભાવ છે. સમજાણું કાંઈ?

‘હવે વ્યંજનપર્યાય કહેવામાં આવે છે :...’ ઓલી અર્થપર્યાય કહી અથવા કારણપર્યાય કહી અથવા કાર્યપર્યાય કહી, ‘હવે વ્યંજનપર્યાય કહેવામાં આવે છે : જેનાથી વ્યક્ત થાય- પ્રગટ થાય તે વ્યંજનપર્યાય છે. શા કારણે?’ વસ્ત્રાદિ આમ બહારમાં દેખાય ને આમ આકાર વસ્ત્રનો, પાત્રનો, કોઈ ચીજનો આમ આકાર દેખાય. જુઓ! બહારમાં આ આકાર દેખાય ને. એ આકારને વ્યંજનપર્યાય કહેવામાં આવે છે. એ ‘ચક્ષુગોચર હોવાથી,...’ એ આકાર ચક્ષુને ગમ્ય છે. ‘(પ્રગટ થાય છે);...’ એ અવસ્થાઓ સમય-સમયમાં વ્યંજન આકૃતિની પર્યાય છ દ્રવ્યમાં પ્રગટ થાય છે.

‘અથવા, સાદિ-સાંત મૂર્ત વિજાતીયવિભાવસ્વભાવવાળો હોવાથી,...’ હવે એ વ્યંજનપર્યાય, આ આત્માની વિકારી વ્યંજનપર્યાય. આ મનુષ્યગતિ, દેવગતિ આદિ છે ને? એ સાદિ-સાંત છે. એ આકૃતિ-ચાર ગતિની પર્યાય ઉત્પન્ન થાય છે અને નાશ થાય છે. એ ‘સાદિ-સાંત મૂર્ત વિજાતીયવિભાવસ્વભાવવાળો હોવાથી, દેખાઈને નાશ પામવાના સ્વરૂપવાળો હોવાથી (પ્રગટ થાય છે).’ શરીરનો આકાર લીધો. ભાઈ! શરીરનો આકાર મૂર્ત છે ને મૂર્ત? વિજાતીય છે ને. ચૈતન્યનથી ભિન્ન. એને જીવની આકૃતિ છે. ... પણ એના શરીરની આકૃતિ આ થાય

ને? આ શરીર, માટીની, આ મૂર્ત છે, જડ છે, ચૈતન્યથી વિજાતીય છે. આ જડનો આકાર ચૈતન્ય અરૂપી ભગવાનથી વિજાત છે. એ 'વિજાતીયવિભાવસ્વભાવવાળો હોવાથી, દેખાઈને નાશ પામવાના સ્વરૂપવાળો હોવાથી (પ્રગટ થાય છે).' સમયે સમયે શરીરની ભિન્ન-ભિન્ન આકૃતિઓ જડમાં, જડની થાય છે. કાલે નીચે નોટ રહી ગઈ હતી. પ્રશ્ન થયો હતો, નહિ? મનહર કે કોઈ કહેતું હતું. નીચે નોટ છે.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- જડની આકૃતિ આ....

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- ... લઈ લેવી. નીચે છે નોટ.

'સહજજ્ઞાનાદિ સ્વભાવ-અનંતચતુષ્ટયયુક્ત...' છે નીચે? ભગવાનઆત્મા વસ્તુ છે. એમાં સ્વભાવિક જ્ઞાન આદિ-અનંત ચતુષ્ટયસહિત કારણશુદ્ધપર્યાયમાંથી, ઓલા સહિત આવ્યું હતું ને પાઠમાં? અનંત ચતુષ્ટયનું સ્વરૂપ તેની સાથેની, એમ હતું ને? એટલે અહીંયાં અનંત ચતુષ્ટયયુક્ત સહિત (કહ્યું છે). ભગવાનઆત્મા વસ્તુ છે, એમાં અનંતજ્ઞાન, અનંતઆનંદ, અનંતદર્શન, અનંતવીર્ય અથવા સુખ, એ અનંતચતુષ્ટય શુદ્ધ ધ્રુવરૂપે આત્મામાં અનાદિ પડ્યા છે. એની ખાણમાં અનંતઆનંદ, અનંતજ્ઞાન, અનંતબળ, અનંતવીર્ય આદિ એ સામાન્યધ્રુવ તરીકે આત્માના સ્વભાવમાં પડ્યા છે. આહાહા..!

એ 'અનંતચતુષ્ટયયુક્ત કારણશુદ્ધપર્યાય...' કારણશુદ્ધપર્યાય જે ત્રિકાળી અનાદિ-અનંત નિર્મળ ધ્રુવ, એમાંથી 'કેવળજ્ઞાનાદિ અનંતચતુષ્ટયયુક્ત કાર્યશુદ્ધપર્યાય પ્રગટે છે.' લ્યો. સમજાણું કાંઈ? કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન અરિહંત ભગવાનને પરમેશ્વરને પ્રગટ થાય છે. અનંતજ્ઞાન, અનંતઆનંદ, અનંતશાંતિ, અનંતસ્વસ્થતા, વિભુતા સર્વવ્યાપક પર્યાય અંદરમાં-અનંતમાં, એવી જે અનંત પર્યાયો પ્રગટ થાય છે, એ બધી સ્વભાવના અંતરની એકાગ્રતાથી પ્રગટ થાય છે. અંતરમાંથી પ્રગટ થાય છે. છે ને? પર્યાયમાંથી પ્રગટ થાય છે.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- એ તો આ. આ તો ત્રિકાળી પર્યાય કીધી ને. એ ક્યાં વર્તમાન પર્યાયમાંથી પર્યાય આવે છે. સમજાણું કાંઈ? વર્તમાન પર્યાય જે પ્રગટ છે એમાંથી નવી પર્યાય ન થાય. આ તમારો પ્રશ્ન કર્યો. 'પાલિતાણા' કહ્યું હતું. પ્રશ્ન પૂછ્યો હતો ને કે પર્યાયમાંથી પર્યાય થાય? તો કહે હા. કેમ? કે દસ પરમાણુમાંથી પંચ પરમાણુનો સ્કંધ થાય એ પર્યાયમાંથી પર્યાય થઈ. એમ જવાબ આપ્યો હતો. કાંઈ ખબર ન મળે. મોટા આચાર્ય (કહેવાય). સમજાણું? દસ પરમાણુ છે ને? આ દસ રજકણો છે. આ તો સ્થુળ છે. પણ એનો પોઈન્ટ, છેલ્લો રજકણ, છેલ્લો ટુકડો, છેલ્લો. એક, બે, ત્રણ એમ દસ પરમાણુનો પિંડ હોય, એ વિભાવિક પર્યાય છે. અને પછી પાંચ પરમાણુ ભેગા થાય તો પંદર પરમાણુનો સ્કંધ થાય. જુઓ

પર્યાયમાંથી પર્યાય થઈ કે નહિ? ક્યાં થઈ પર્યાયમાંથી પર્યાય? દલીલ તો શું કરીએ હવે. એ તો દસ પરમાણુની પર્યાયનો સ્કંધ હતો, એનો વ્યય થઈને પાંચ ભેગા થઈને ઉત્પાદરૂપે પંદર પરમાણુના સ્કંધની પર્યાય ઉત્પન્ન થઈ. નવી થઈ. પર્યાયમાંથી પર્યાય ક્યાંથી આવી? અરે...! મૂળ તત્ત્વની વાતની ખબર ન મળે. અને આ ધર્મ-ધર્મ-ધર્મ જગતમાં ચાલે. ધૂળમાં પણ ધર્મ નથી ક્યાંય. શેત્રુંજયમાં નથી અને સમ્મેદશિખરમાં પણ નથી.

મુમુક્ષુ :- પરમાં ક્યાં છે...

ઉત્તર :- અપાસરામાં પણ નથી અને દેરાસરમાં પણ નથી.

મુમુક્ષુ :- અહીં તો છે.

ઉત્તર :- આત્મામાં છે. સમજાણું કાંઈ? આત્મા અનંતઆનંદ આદિ સ્વભાવ, એની જે કારણપર્યાય, એમાંથી આ પર્યાય પ્રગટ થાય છે, ધ્રુવમાંથી આ પર્યાય ઉત્પાદ થાય છે.

મુમુક્ષુ :- આ પર્યાય તો અમૂર્ત અને પેલી મૂર્ત...

ઉત્તર :- બન્ને અમૂર્ત છે. બન્ને અમૂર્ત છે. કેવળજ્ઞાનપર્યાય અમૂર્ત છે. એ તો આવી ગયું ને. અહીંયાં શુદ્ધ ચાલે છે. તે અંદર આવી ગયું ને? સાદિ-અનંત અમૂર્ત અતીન્દ્રિયસ્વભાવવાળી શુદ્ધસદ્ભૂત વ્યવહારનય. વ્યંજનપર્યાય બીજી. તે વાત અહીંયા નથી. નીચે તો અંદર અર્થપર્યાય જે ત્રિકાળ. આહાહા...!

‘કાર્યશુદ્ધપર્યાય પ્રગટે છે.’ ‘કાંતિભાઈ’એ કાલે પ્રશ્ન કર્યો હતો ને. મનન કરવાથી. કાલે પૂછ્યું હતું ને. એ આમાં મનન કરવાથી નથી. એ ‘નિયમસાર’માં મનન કરવાથી શબ્દ પડ્યો છે. ભાઈમાં ‘શીતળપ્રસાદ’માં. ‘શીતળપ્રસાદ’ માં છે, ખબર છે. એમાં છે. કારણશુદ્ધપર્યાયનું મનન કરવાથી. એમ શબ્દ ત્યાં ‘શીતળપ્રસાદ’માં પડ્યો છે. તે દિ’ વાંચ્યું હતું. જૂની બુકમાં. અહીં નથી મુક્યું? કાલે મુક્યું હતું. મનનનો અર્થ કે અંતર એકાગ્રતા. પાછો કોઈ મનનનો અર્થ એવો કરી નાખે કે વિકલ્પથી આમ ચિંતવે. એમ નહિ. અંતર આનંદમૂર્તિ ભગવાન, શુદ્ધ આનંદનું ધામ આત્મા, એમાં અંદર સ્થિર થઈ જવું. એનાથી એને કેવળજ્ઞાન આદિ પ્રગટે છે. કહો, સમજાણું કાંઈ?

‘પૂજનીય પરમપારિણામિકભાવપરિણતિ તે કારણશુદ્ધપર્યાય છે અને શુદ્ધ ક્ષાયિકભાવપરિણતિ તે કાર્યશુદ્ધપર્યાય છે.’ એ.. ‘પ્રકાશદાસજી’! ક્યારેય સાંભળ્યું પણ નથી એટલે સમજવામાં કઠણ પડે એવી વાત છે. આ આત્મા વસ્તુ છે ને? વસ્તુ. અસ્તિ છે ને? સત્તાવાળો પદાર્થ છે. આ શરીર એ તો માટી-જડ છે. આની સત્તા તો જડ છે. એની સત્તાનું હોવાપણું ચૈતન્યમાં નથી અને ચૈતન્યની સત્તાને લઈને આ બધી સત્તાવાળી ચીજો છે, એમ નથી. આ તો ભિન્ન-ભિન્ન ચીજ છે. જડ માટી છે, ધૂળ છે. આત્મા એક સત્તાવાળી, હોવાવાળી ચીજ ભગવાન અંદર છે. એમાં અનંતજ્ઞાન, દર્શન, આનંદ આદિ અનંત ચતુષ્ટય શક્તિરૂપે, ધ્રુવરૂપે પડ્યા છે. એવા અનંતજ્ઞાન, દર્શન, આનંદના ચતુષ્ટય ચાર સ્વરૂપસહિત,

અનાદિ-અનંત દરિયાની સપાટીની પેઠે કારણશુદ્ધપર્યાય જે ધ્રુવ છે. એમાં એકાગ્ર થવાથી પરિણામને પરિણામીમાં એકાકાર કરવાથી એને ધર્મની પર્યાય પ્રગટ થઈ અને પૂર્ણ પર્યાય કેવળજ્ઞાન આદિ પ્રગટ થાય છે. આવી વાત છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

હવે આ બાજું આવ્યું. ૩૯ પાને. ‘પર્યાયી આત્માના જ્ઞાન વિના...’ શું કહે છે? પર્યાયી એટલે પર્યાયનો ધરનાર એમ વ્યવહારે તો અહીં કહેવું છે ને. એવો દ્રવ્યસ્વભાવ ભગવાનઆત્મા. પર્યાયી આત્મા એટલે પર્યાયવાળો દ્રવ્ય આત્મા. એમ. ભગવાનઆત્મા ‘પર્યાયી...’ એટલે દ્રવ્યસ્વભાવવાળો આત્મા, એના ‘જ્ઞાન વિના...’ વસ્તુ ભગવાન શુદ્ધ ચૈતન્યદ્રવ્ય ધ્રુવ, નિત્યાનંદ, સહજાનંદની મૂર્તિ પ્રભુ આત્મા છે. કેવળજ્ઞાની તીર્થકરને એ પ્રગટવો છે એ અવસ્થા અંદરમાં હતી એમાંથી પ્રગટેલી છે. એ કાંઈ બહારથી આવતી નથી. સમજાણું કાંઈ? એવો જે ભગવાનઆત્મા, ‘પર્યાયી આત્મા...’ એમ. પર્યાયી એટલે દ્રવ્યઆત્મા એમ. પર્યાય આત્મા નહિ પણ ‘પર્યાયી આત્મા...’ એટલે દ્રવ્યઆત્મા. પર્યાયનો ધારણ કરનારો આત્મા, એ જરી કઠણ પડે એટલે આમ કરી નાખ્યું. જેમ પર્યાયને ધારણ કરનારો પછી દ્રવ્ય પર્યાયને ધારણ કરે છે. પ્રમાણની અપેક્ષાએ એ બરાબર છે. પ્રમાણની અપેક્ષાએ દ્રવ્ય પર્યાયને ધારણ કરે છે, એ અપેક્ષાએ બરાબર છે. પણ નિશ્ચયની અપેક્ષાએ દ્રવ્ય પર્યાયને ધારણ કરતું નથી. બહુ ઝીણું, બહુ. વીતરાગ માર્ગ બહુ ઝીણો છે. અત્યારે તો બધું ગપેગપ ચાલે છે ચારે કોર. સમજાણું કાંઈ? મૂળ માર્ગ મૂકીને બીજે (ચાલવા માંડ્યા). આહાહા...! ‘પર્યાયી...’ એટલે કે દ્રવ્ય. પર્યાયવાળો. એમ પાછું કીધું. દ્રવ્ય.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- ના ના. પર્યાયવાળો એમ કહેવું એ વ્યવહાર છે. એમ. પણ ખરેખર એ પર્યાયવાળો એટલે? પર્યાય જેની અવસ્થામાં છે એવું જે દ્રવ્ય. આત્મામાં આનંદ છે એ આનંદ ત્રિકાળી છે. આત્મામાં અતીન્દ્રિય આનંદનો રસ છલોછલ ભર્યો છે. આહાહા...! એ પર્યાયીઆત્મા. સમજાણું કાંઈ? એની દશામાં હાલતમાં પ્રગટ થાય, એ તો પર્યાય છે, એ અવસ્થા છે.

જેમ ચોસઠ પહોરી પીપરમાં તિખાશ ભરી છે. એ ચોસઠ પહોરી પૂરેપૂરી ભરી છે. એમાંથી પ્રગટે છે. એમાંથી પ્રગટે છે તે પર્યાય છે. ચોસઠ પહોરી બહાર પ્રગટે ને? એમ આ આત્મા, ચોસઠ એટલે રૂપિયે-રૂપિયો પૂર્ણ આનંદનું ધામ આત્મા છે. એમાં અનંતઆનંદ છે. જેનો સ્વભાવ છે તેની મર્યાદા શું હોય? એના ક્ષેત્રનું નાનાપણું દેખીને એના ભાવનું નાનાપણું જાણવું એ ભ્રમ છે. સમજાણું કાંઈ? એનું ક્ષેત્ર શરીર પ્રમાણે ભિન્ન છે. આટલું ક્ષેત્ર છે માટે તેનો ભાવ અપરિમિત નથી અને પરિમિત છે, એમ નથી. ‘પંડિતજી’! આહાહા...!

ભગવાનઆત્મા પોતાના સ્વક્ષેત્રમાં છે. આ શરીરના રજકણમાં એ નથી. એ તો અંદર જુદી ચીજ છે. આ તો માટી છે. અજીવ, ધૂળ, માટી પરમાણુ પુદ્ગલ છે. એમાં આત્મા

નથી અને આત્મામાં આ નથી. આત્મામાં તો અનંતજ્ઞાન આનંદ આદિ ધામ સ્વરૂપ ભગવાન પરિપૂર્ણ છલોછલ ભરેલું છે. પણ રાગ ને નિમિત્ત ને એક સમયની પર્યાયની રમતમાં તેને ભગવાનઆત્મા દેખાતો નથી. સમજાણું કાંઈ? અનાદિથી ધર્મને નામે જૈનનો સાધુ થયો, દિગંબર થયો, મુનિ થયો, જંગલમાં રહ્યો, પંચમહાવ્રત પાળ્યા પણ એ બધી એક સમયની પર્યાયની રમતમાં રમતો હતો. એ પર્યાય વિનાનું આખું દ્રવ્ય છે એમ એની ઉપર એની દષ્ટિ કરી નથી. આહાહા..!

‘પર્યાયી આત્માના જ્ઞાન વિના...’ ભગવાનઆત્મા શુદ્ધ આનંદધામ, જેના આનંદને લેવા માટે ક્યાંય બહારમાં જરૂર નથી. આહાહા..! જેને ધર્મ કરવા માટે બહારના કોઈ આશ્રય અને આલંબનની જરૂર નથી. એને ધર્મ કરવા માટે દ્રવ્યના આલંબનની જરૂર છે, એમ કહે છે. એ વાતું જરા સમજવા જેવી છે. બાકી પર્યાય પોતે છે એ કહે છે કે હું તારું આલંબન લેતી નથી. હું એક સત્ છું. આ તો પરાશ્રયમાંથી કાઢવા અહીં આલંબન લે છે એમ કહેવામાં આવે છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- વલણ ત્યાં છે.

ઉત્તર :- વલણ થાય છે ને. એ અપેક્ષાએ ત્યાં દ્રવ્યનું આલંબન લીધું (એમ કહેવાય છે). બાકી પર્યાય તે સત્ છે કે નહિ? આ પ્રભુ મહાસત્ છે તો આ પણ ક્ષણિક સત્ છે. ક્ષણિક સત્ પણ દ્રવ્ય સત્નું આલંબન લેતી નથી. આહાહા..! આલંબન એટલે? એનો આધાર લઈ લે તો બે એક થઈ જાય. જુદી રહીને, દ્રવ્ય ઉપર ધ્યેય કરીને પર્યાય પ્રગટ થાય છે. આ કઈ જાતનો ધર્મ?

મુમુક્ષુ :- અરે..! પ્રભુ! વીતરાગનો આપે દર્શાવ્યો, બાપુ!

ઉત્તર :- કોઈ કહે, આવો જૈન ધર્મ હોય? ભાઈ! જૈનધર્મ તો આ લીલોતરી ન ખાવી, કંદમુળ ન ખાવા, ચોવિયાર કરવા, ફલાણું.. અત્યાર સુધી તો આવું સાંભળ્યું. આઠમ, ચૌદશ, પાખીના અપવાસ કરવા, સામાયિક કરવી, પોષા કરવા, પડિક્કમણા કરવા, આવું સાંભળીએ. બાપા! એ વાતું બીજી અને ધર્મ બીજી ચીજ છે, ભાઈ! વીતરાગનો ધર્મ કોઈ બીજી ચીજ છે. એ તો બધા વિકલ્પની ક્રિયાના, રાગની ક્રિયાની વાતું છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! એ.. ‘પ્રકાશદાસજી’ ! બહુ ઝીણું છે, ડોં! આહાહા..!

પ્રભુ કેટલો ઝીણો! કે જેની એક સમયની પર્યાયમાં શ્રુતજ્ઞાનની પ્રગટ પર્યાયમાં લોકાલોક સમાય જાય તો પણ એ પર્યાય ઘણું જાણવાને બાકી રહી ગઈ છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? એવી એની એક સમયની પ્રગટ પર્યાયની આટલી તાકાત! લોકાલોકને જાણે છતાં જાણવાનું હોય એ પૂરું જાણે એવી એની તાકાત છે. એક સમયની પ્રગટ દશામાં. તો આખો ભગવાન પરિપૂર્ણ છે. ‘પર્યાયી આત્મા...’ એ.. ‘પ્રેમચંદભાઈ’! ભારે વાતું આ. ધર્મ નહિ પણ ધર્મના નામે અત્યાર સુધી બધા ઢસરડા કર્યા છે.

આ વીતરાગ સર્વજ્ઞદેવ ત્રિલોકનાથ તીર્થંકર પરમેશ્વર ઇન્દ્રો અને ગણધરોની સમક્ષમાં ધર્મનું આવું સ્વરૂપ કહેતા હતા. સમજાણું કાંઈ? ભગવાનઆત્મા અંતર્મુખ સ્વભાવથી ભરેલો પ્રભુ! એને અહીં પર્યાયઆત્મા કહેવામાં આવે છે. આહા...! એના ‘જ્ઞાન વિના...’ એના જ્ઞાન વિના ‘આત્મા પર્યાયસ્વભાવવાળો હોય છે;...’ એ આત્મા તો એક સમયની દશાવાળો છું, એમ એ માને છે. આહાહા...! રાગવાળો માને, પુણ્યવાળો માને, કર્મના સંબંધવાળો માને એ તો મિથ્યાદષ્ટિ છે. પણ એક સમયની પર્યાયસ્વભાવવાળો હું છું, એ માન્યતા પણ મિથ્યાદષ્ટિની છે. આ બધી આકરી વાતું છે, ‘શેઠી’!

મુમુક્ષુ :- એક સમયની પર્યાયવાળો માન્યો.

ઉત્તર :- એક સમયની પર્યાય જેવડો માનવો એ તો મિથ્યાદષ્ટિ છે. ત્રિકાળ જ્ઞાયકભાવ ભગવાન ધ્રુવસ્વરૂપ, એના જ્ઞાન વિના પર્યાયસ્વભાવવાળો ચાર ગતિમાં રખડે છે એમ સિદ્ધ કરવું છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...!

‘પર્યાયી આત્માના...’ વસ્તુ... વસ્તુ... વસ્તુ... ભગવાન અંતર વસ્તુ, એમાં અનંતાગુણોનો વાસ વસેલો છે. એવી જે વસ્તુ, એના જ્ઞાન વિના. અહીં એમ નથી કહ્યું કે એણે આ દયા, દાન, ને વ્રત નહોતા પાળ્યા માટે આ રખડે છે. સમજાણું કાંઈ? એવું તો અનંતવાર પાળ્યું છે એણે. એ તો રખડવાના લક્ષણ છે એ અહીં સિદ્ધ કરે છે. એય...! આહાહા...! ફક્ત રખડવાનું કારણ, કે પોતે વસ્તુ ભગવાન દ્રવ્યસ્વભાવ ચૈતન્ય ધ્રુવ, જેમાં પરિણામનો એક અંશનો પણ જેની અંદર પ્રવેશ નથી, એ પરિણામથી તો એ વસ્તુ ભગવાન ખાલી શૂન્ય છે. અને તેના ત્રિકાળી સ્વભાવભાવથી તે લવ-લવ ભરેલો, ભરેલો લવા-લવ છે. એમાં તો અનંતી કેવળજ્ઞાન અને અનંતા આનંદની પર્યાયનું સત્ત્વરૂપ શક્તિ તો આખી ભરી છે. સમજાણું કાંઈ? મૂળ આત્માની ખબર નહિ. અને આ આત્મા સર્વજ્ઞ સિવાય બીજે ક્યાંય હોઈ શકે નહિ. બીજા બધા વાતું કરે કે આત્મા આમ છે, અદ્વૈત છે, વ્યાપક છે, ઢીકણું છે તેનું ધ્યાન કરો. શેના ધ્યાન? વસ્તુનું ભાન ન હોય એને ધ્યાન ક્યાંથી આવ્યું? સમજાણું કાંઈ? આહાહા...! દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રના જ્ઞાન વિના એમ નથી કહ્યું આમાં. નવતત્ત્વના જ્ઞાન વિના રખડે છે, એમ પણ નથી કીધું.

મુમુક્ષુ :- પ્રભુ! ... ભૂમિકા એ પહેલા એનું...

ઉત્તર :- એ પહેલા અને પછી કાંઈ છે નહિ. એ પછી કરશે એનું પછી રહી જશે. એય...!

મુમુક્ષુ :- આ વસ્તુ સમજાવનાર દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર...

ઉત્તર :- એ દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર-બાસ્ત્ર એમાં ક્યાંય છે નહિ. અહીં તો કહે છે કે દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર જે પર્યાયે જાણ્યા એ પર્યાય એમાં નથી. કેવળજ્ઞાનની એક સમયની પર્યાય છે એ દ્રવ્યમાં નથી. એ.. ‘લાલજીભાઈ’! આ તો બધી રમતું જુદી જાતની છે. આહાહા...! વીતરાગ

માર્ગ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર, ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરદેવના માર્ગની રીત કોઈ જુદી છે. જગત ક્યાંક ચાલે છે અને માને છે કે અમે ભગવાનનો ધર્મ કરીએ છીએ. સમજાણું કાંઈ?

અહીં તો બે વાત લીધી કે 'પર્યાયી આત્માના જ્ઞાન વિના આત્મા (પોતે) પર્યાયસ્વભાવવાળો હોય છે;...' દ્રવ્યસ્વભાવવાળો માન્યો નથી માટે પર્યાયસ્વભાવવાળો માન્યો છે એમ કહે છે. ભારે ટીકા ઓહોહો...! ટીકા તે કાંઈ ટીકા! આ એક લીટીમાં આટલું ભર્યું છે. ગજબ વાત છે. આહાહા...! 'પર્યાયી આત્માના જ્ઞાન વિના આત્મા...' પોતે પોતાના ત્રિકાળી દ્રવ્યના જ્ઞાન વિના. એ આત્મા પર્યાયસ્વભાવવાળો હોય છે. એક સમયની અવસ્થાવાળો એ માને છે. બસ, માટે તે મિથ્યાત્વ છે અને એને લઈને ચાર ગતિના કારણ સેવે છે. સમજાણું કાંઈ? ઝીણું પડે, મોંઘુ લાગે એટલે બિચારા એ રસ્તેથી નીકળી ગયા. અને સોંઘુ પડે એમાં ઘૂસી ગયા. સોંઘુ નથી પણ મોંઘુ પડશે. રખડવાનો રસ્તો છે, સાંભળને. સમજાય છે કાંઈ? માણસને એમ લાગે કે આ તો સમજાય. પોષા કરવા, પડિક્કમણા કરો, અપવાસ કરો, અપવાસ આઠ દિ'એ ચોવિચારા કરી નાખો, લ્યો. પર્યુષણના આઠ દિવસના ચોવિચાર. લાંઘણુ છે તારી, સાંભળને હવે. એ.. લાંઘણ છે. કેમકે આત્મા શું ચીજ છે એ જ્ઞાન વિના એ બધું થોથા છે. સમજાણું કાંઈ? શું કરે છે ઈ? મહાજન પાસે જાય અને શું કરે છે. લાંઘણ કરે. શું કહે એ? ત્રાગા-ત્રાગા. એ ત્રાગા કરે છે ઈ. આત્મા અંતરમાં ભગવાન પરમેશ્વરે ત્રિલોકનાથે કહ્યો, એવું જે આત્માનું અંતર અનંતઆનંદનું મહાસ્વરૂપ, એના ભાન વિના એ બધા ત્રાગા કરે છે. ત્રાગા નહિ પણ કાંઈક બીજું. પૈસા માગવા માટે બાવા આવે છે ને? પછી પૈસો આપતા જરી વાર લાગે તો અહીં છરી મારે. અમને તો હિન્દી ભાષા બહુ આવડતી નથી. અહીં તો અમારી કાઠિયાવાડી ભાષા છે ને. બાવા આવે છે ને? બાવા. પૈસા દેવામાં થોડીવાર લાગે તો આમ છરી લગાડે. વળી બહુ આકરું થઈ જાય એટલે એ પૈસો આપે તો પાછું એને અડાડીને વળી એના ખોરડામાં નાખી દે. પૈસા લઈ લે ખરો પાછો. પાછું ઓલું લોહી નીકળ્યું હોય ને એને અડાડીને અંદર ખોરડામાં નાખી દે. અમે જોયું છે. અમારી દુકાને આવતા. અમે તો ઘણું જોયું છે ને. એમાં ભાઈ એકવાર તપી ગયા હતા. નહોતું આપ્યું તો એવું કર્યું હતું. એવું બધું ચાલે છે.

અહીં શું કહેવું છે? આહાહા...! અરે...! ભગવાન! તારો અંતર ભગવાન પર્યાય આત્મા વસ્તુસ્વરૂપ, એના જ્ઞાન વિના જે કાંઈ તારા એક અંશને પણ માનીને જે કાંઈ ક્રિયાકાંડ, દયા, દાન, વ્રત, તપ એ બધા ત્રાગા છે. લોહી નીકળે અને ખૂન છે. ચાર ગતિમાં રખડવાના એ ભાવ છે. એમ કહે છે. એય...! 'મલુપચંદભાઈ'! ... રાત્રે ઊંઘ નહિ આવતી હોય? કહો, સમજાણું આમાં? આહાહા...!

કહે છે કે છે તો સ્વભાવભાવવાળો આત્મા. ત્રિકાળ આનંદ આદિ વસ્તુ સ્વભાવ અંદર, એવી ત્રિકાળી શક્તિના સ્વભાવવાળું તત્ત્વ (છે). એના ભાન વિના, એના જ્ઞાન વિના, એની

શ્રદ્ધા વિના, એવો આત્મા પર્યાયસ્વભાવવાળો, એક સમયની અવસ્થાના ભાવને માનનારો, જાણનારો મિથ્યાદષ્ટિ છે. સમજાણું કાંઈ? પહેલુંવહેલું છે ને આજ તો હજી. સવા આઠથી સવા નવ. નહિતર પાછું સવા નવનું ધ્યાન રાખવું. કારણ કે પહેલો દિવસ છે ને. કહો, સમજાણું આમાં? આહાહા..! ગજબ વાત કરી છે, હોં!

કહે છે, જેને ભગવાન એક સમયનો પ્રભુ! પૂર્ણમિદં આખો આત્મા, અનંતા અનંતા આનંદની દશા પ્રગટ પરમાત્માને થાય, એવી અનંતી દશાઓને અંદર સંઘરીને પડ્યો છે, એવો પિંડ પ્રભુ! એવા આત્માનું જેને સ્વસન્મુખનું જ્ઞાન નથી, એ એક સમયની પર્યાયવાળો, બહિર્મુખ દષ્ટિવાળો છે. સમજાણું કાંઈ? બહું ઝીણું, ભાઈ! અને વાણિયા બિચારા સાધારણ વેપારી હોય હવે એને સામાયિક કરવી હોય તો એક કલાક, બે કલાક મળે. કરી આવે. એને આવું સમજવું ભારે પડે. એ કરતા આઠમનો એક અપવાસ કરી નાખવો. ધૂળેય નથી. ત્રાગા છે તારા, સાંભળને. અધર્મ છે ત્યાં ધર્મ નથી. એય...! 'ચુનીભાઈ'! ભારે કામ આકરું, ભાઈ!

'તેથી શુભાશુભરૂપ મિશ્ર પરિણામથી આત્મા વ્યવહારે મનુષ્ય થાય છે,...' ભાષા જુઓ ! આહાહા..! પુસ્તક છે ને 'વજુભાઈ'? જુઓ! આ કાંઈક અલૌકિક વાતું છે. ત્યાં 'જલગામ'માં ક્યાંય ન મળે. વીતરાગ પરમાત્મા તીર્થકરદેવનું સ્વરૂપ છે આ. લોકો કહે, અમે ધર્મ કરીએ. ... જાવ ભગવાન કહે એ સાચું. પણ શું? હજી સમજ્યા વિના? સાચો શેનો તું? આપણે ભગવાન કહે એ સાચું. શું ભગવાન કહે એ સાચું? પણ તને ભાન તો કાંઈ નથી. ભગવાન આમ કહે છે, કે તારો સ્વભાવ એટલે ત્રિકાળી સ્વભાવ વસ્તુ, એના જ્ઞાન વિનાનો તું ખાલી, અને એક સમયની પર્યાયમાં રહેલો, રમતમાં રમતો, મિથ્યાદષ્ટિ છે. તેથી આવી જીવ 'શુભાશુભરૂપ મિશ્ર પરિણામથી આત્મા વ્યવહારે મનુષ્ય થાય છે,...' વસ્તુમાં નથી પણ પર્યાયની દષ્ટિવાળો છે તેથી તે પર્યાયમાં શુભાશુભ પરિણામ કરી અને મનુષ્ય થાય છે. પર્યાય જ્ઞાનવાળો આત્મા તે મનુષ્ય થતો જ નથી. એને શુભાશુભ પરિણામ હોતા જ નથી. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- એને ક્યાં ચારમાં ગતિમાં ક્યાંય નથી.

ઉત્તર :- પણ પરિણામ જ નથી. વિકલ્પ ક્યાં છે એને? એ તો ભિન્ન છે. સમજાણું કાંઈ?

કહે છે, 'તેથી શુભાશુભરૂપ મિશ્ર પરિણામ..' મનુષ્ય છે ને? મનુષ્ય. વ્યવહારે મનુષ્ય થાય. નિશ્ચયથી કાંઈ આત્મા મનુષ્ય થઈ જતો નથી, એમ કહે છે. પર્યાયદષ્ટિવાળો એટલે વ્યવહારદષ્ટિવાળો વ્યવહારે મનુષ્ય થાય છે, એમ કહે છે. ભારે ભાઈ! માણસ પાસે ધર્મ એવો પિરસાણો છે ને કે જેમાં ધર્મની ગંધ નથી. એવું પિરસાણું છે. અને થાળી ભરીને ખાવા બેસી ગયો. પથરા પિરસ્યા, પથરા. 'પંડિતજી'!

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- એ વળી જુદી વાત છે. અત્યારે એ વાત ક્યાં છે. ક્યાંકનું ક્યાંક લગાવે. કહો, સમજાણું કાંઈ?

અહીં તો કહે છે કે, આ આત્મા વસ્તુ ભગવાનઆત્મા, સિદ્ધ સમાન પોતાનું સ્વરૂપ. અરે...! સિદ્ધની પર્યાયનું સદશપણું પણ જેના દ્રવ્યને લાગુ પડતું નથી. એવી સિદ્ધની અનંતી પર્યાય જેના અંતરમાં આત્મામાં છે, એવો આ ભગવાનઆત્મા દેહના પરમાણુના મંદિરમાં અંદર બિરાજમાન છે. જે તીર્થકરો, સર્વજ્ઞો થયા, એ બધા એ દશાઓ ક્યાંથી આવી? એ અંતર વસ્તુના સ્વભાવમાં હતી એમાંથી આવી છે. એવા આત્માના જ્ઞાન વિનાના પ્રાણીઓ, અનાદિકાળથી શુભ અને અશુભ મિશ્રભાવ કરે (અને) મનુષ્ય થાય. ચાર ગતિમાં રખડે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

ભગવાન આ દેહમાં ચૈતન્યમૂર્તિ પ્રભુ (બિરાજે છે). આ રજકણ તો માટીના હાડકા છે આ તો. એનાથી (ભિન્ન) અમૃતનો સાગર અંદર પ્રભુ (બિરાજે છે). એના ભાન વિના, એના જ્ઞાન વિના, એનો આશ્રય લીધા વિના, અનાદિથી અજ્ઞાની એક સમયની દશાની રમતમાં રમતો, એને શુભાશુભ પરિણામ થાય ત્યારે મનુષ્ય થાય. વ્યવહારે મનુષ્ય થાય. નિશ્ચયથી કાંઈ આત્મા મનુષ્ય થતો નથી. આહાહા...!

‘તેનો મનુષ્યાકાર તે મનુષ્યપર્યાય છે;...’ લ્યો ઠીક. ‘તેનો મનુષ્યાકાર તે મનુષ્યપર્યાય છે;...’ આહાહા...! જુદી જાતની ટીકા જ ભારે કરી છે. આહાહા...! ‘કેવળ અશુભ કર્મથી વ્યવહારે આત્મા નારક થાય છે;...’ નારકીમાં અનંતવાર ગયો. કેમ? કે, પર્યાયદષ્ટિવાળો, એક સમયની અવસ્થાની રમતમાં રમતો, વસ્તુના સ્વભાવની સન્મુખતાને છોડતો, એક સમયની દશામાં રમતો એણે નરકના એવા અશુભ પરિણામ કર્યાં (કે એ) મરીને નરકમાં ગયો. પર્યાયદષ્ટિવાળો આવા ભાવ કરે એ નરકમાં જાય, એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? બીજી રીતે કહીએ તો મિથ્યાદષ્ટિની જ આ વ્યાખ્યા છે. પર્યાયસ્વભાવવાળો એટલે જ મિથ્યાદષ્ટિ. આહાહા...! હમણા તો આ ‘નિયમસાર’ ચાલે છે. બપોરે વળી ‘સમયસાર નાટક’ ચાલે છે. બન્ને વાર આ ઠીક ચાલે છે, લ્યો. આ તો સમજવાની ચીજ છે. વાદવિવાદે કાંઈ પાર પડે એવું નથી. આહાહા...!

વસ્તુ ભગવાનઆત્મા, કહે છે કે પોતાની જાત, નિત્યાનંદની જાત છે એ તો. પૂર્ણ શાંતિ અને પૂર્ણ જ્ઞાનની જાતવાળું તત્ત્વ આત્મા છે. એવા પૂર્ણ આત્માને કૃત્યકૃત્ય છે, પરિપૂર્ણ છે, અચળ છે, અવિનાશી છે, ધ્રુવ છે, નિત્ય છે, અભેદ છે. એવા આત્માના જ્ઞાન વિના, એના ભાન વિના એને આવું અનંતવાર મિશ્ર પરિણામ પણ કર્યાં. તેથી એને મનુષ્યપણું મળ્યું. અશુભભાવ કર્યાં (તો) નરક થયો, નારકી થયો. સમ્યગ્દષ્ટિ નારકી અને મનુષ્ય થતો નથી, એમ કહે છે. સમજાય છે કાંઈ?

સમ્યગ્દષ્ટિ તો આત્માના દ્રવ્યસ્વભાવના ભાનવાળો, એની ભાનની દશામાં તો વીતરાગતા જ ઉત્પન્ન હોય છે. એથી એને ચાર ગતિ અને ચાર ગતિના કારણો, સમ્યગ્દષ્ટિ એનાથી દૂર થઈ ગયો છે. સમજાણું કાંઈ? ‘જેઠાભાઈ!’ દૂર થઈ ગયો. આહાહા..!

અશુભભાવ કરવાથી. ઓલામાં મિશ્ર પરિણામથી કહ્યું હતું. અહીં વળી ‘અશુભ કર્મથી વ્યવહારે આત્મા નારક થાય છે,...’ એમ કહ્યું છે. ઓલામાં પરિણામ કહ્યા હતા. પણ અહીં સમજી લેવું. કેવળ અશુભભાવથી અને એનું અશુભ કર્મ બંધાવાથી ‘વ્યવહારે આત્મા નારક થાય છે,...’ તે આત્મા અંતર સ્વરૂપના સમ્યક્ ભાન વિના. પંચમહાવ્રત પાળનારો જૈનનો સાધુ પણ અનંતવાર થયો. હજારો રાણીને છોડી જંગલમાં રહેનારો, પણ પર્યાયસ્વભાવવાળો, દ્રવ્યસ્વભાવવાળો નહિ. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! ‘તેનો નારક-આકાર તે નારકપર્યાય છે;...’

‘કિચિત્શુભમિશ્રિત માયાપરિણામથી આત્મા વ્યવહારે તિર્યચકાયમાં જન્મે છે,...’ કાંઈક શુભમિશ્રિત લીધું. માયા, કપટ, કુટિલતા. આત્માનું દર્શન નથી, આત્માનું જ્ઞાન નથી, આત્મા કોણ છે એનું ભાન નથી. એ ભાન વિનાનો, એક સમયની પર્યાયમાં જ ઊભો રહેલો, એને આવા માયાના, કપટના પરિણામ થયા (એ) મરીને ઢોર થાય. કહો, સમજાણું કાંઈ? પશુ-પશુ. કિચિત્ શુભ થોડું ભેગું. ‘આત્મા વ્યવહારે તિર્યચકાયમાં જન્મે છે, તેનો આકાર તે તિર્યચપર્યાય છે;...’

‘અને કેવળ શુભકર્મથી વ્યવહારે આત્મા દેવ થાય છે,...’ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા, કરુણા, કોમળતા, એવા પરિણામ પર્યાયદષ્ટિવાળાને હોય છે. શું કીધું સમજાણું? મિથ્યાદષ્ટિને હોય છે. સમ્યગ્દષ્ટિને એ પરિણામ હોતા નથી, એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! ‘કેવળ શુભ...’ એકલા પુણ્ય પરિણામ કર્યા. દેવ થાય. આત્મા અંતર આનંદની મૂર્તિ ભગવાન સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરે કહ્યો, એવા વસ્તુના સ્વભાવનું જ્ઞાન નહિ, વસ્તુના સ્વભાવની દષ્ટિ સમ્યક્ નહિ. એક સમયની પર્યાયની રમતમાં મિથ્યાજ્ઞાન અને મિથ્યાદષ્ટિ આવા દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા અનંતવાર કર્યા અને એને લઈને દેવ થયો. સમજાણું કાંઈ?

‘શુભ કર્મથી...’ કહ્યું છે ને? ઓલામાં માયાપરિણામ લીધા. ઓલામાં સમુચ્ચય પરિણામ પહેલા, બીજામાં અશુભ કર્મ લીધું, ત્રીજામાં પાછા માયાપરિણામ લીધા, ચોથામાં પાછું કેવળ શુભકર્મ લીધું. એ તો બધું એક જાત બતાવે છે. પરિણામ અને કર્મ... પરિણામ અને કર્મ... સમજાણું કાંઈ? કેવળ શુભભાવથી એકલા શુભ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, તપસ્યા, આમ મહિના મહિનાના વર્ષાતપના પારણા આદિના ભાવ છે ને એ શુભરાગ છે, પણ છે મિથ્યાદષ્ટિ. કેમકે, એને સ્વભાવની દષ્ટિ અને વસ્તુની દષ્ટિની ખબર નથી. એવા પર્યાયના એક સમયના અંશને માનનારા મિથ્યાદષ્ટિ આવા પરિણામ કરે તો દેવ થાય. ‘તેનો આકાર તે દેવપર્યાય છે.’ લ્યો, આકાર, હોં! ‘આ વ્યંજનપર્યાય છે.’ આ વ્યંજનપર્યાય મિથ્યાદષ્ટિને મળે એમ કહે છે. સમ્યગ્દષ્ટિને નહિ. કારણ કે એ તો ચાર ગતિ અને ચાર ગતિના ભાવથી ભિન્ન

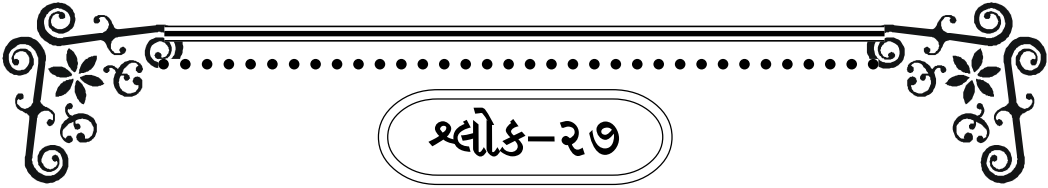
છે. સ્વભાવથી અભેદ છે અને પરથી ભિન્ન છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- વ્યવહારથી મુક્ત?

ઉત્તર :- મુક્ત જ છે. વ્યવહારથી મુક્ત જ છે. આ તો પર્યાયદષ્ટિવાળો તો વ્યવહાર સહિત જ છે એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? આવો ધર્મ ક્યાંથી કાઢ્યો હશે આ? કોઈ કહે, 'સમયસાર' આ નવું કાઢ્યું લાગે છે. ક્યાંથી શું, અનાદિનો માર્ગ ભગવાનનો છે આ. કોઈનો કાઢેલો છે? અનાદિ તીર્થંકર કેવળીઓ પરમાત્મા એમ કહેતા આવ્યા છે. અત્યારે મહાવિદેહમાં ભગવાન બિરાજે છે. એ બિરાજે છે એ કહે છે, અનંતા થશે એ એમ જ કહેશે અને એમ જ એની રીત છે. આહાહા..! સત્ય હોય એમ સત્ય કહે.

'આ વ્યંજનપર્યાય છે. આ પર્યાયનો વિસ્તાર અન્ય આગમમાં જોઈ લેવો.' અહીં કેવું છે શું? કે આવી વ્યંજનપર્યાય ચાર ગતિની મિથ્યાદષ્ટિને મળે છે. જેને આત્માના સ્વભાવની દષ્ટિનું ભાન નથી એને અંશ ઉપર જેની રમતું છે, એ પરિણામમાં રમનારો છે. પરિણામ પરિણામી સાથે જેણે જોડ્યા નથી. સમજાણું કાંઈ? ઓલા ચોપડા વાંચ્યા કરે તો એમાંથી કાંઈ આવું નીકળે નહિ. આહાહા..! આ તો ભગવાનના દરબારની વાત છે, ભાઈ! પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ. આહાહા..! એવી વાત બીજે ક્યાંય છે નહિ.

[હવે ૧૫ મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે :]

શ્લોક-૨૭

[હવે ૧૫મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે :]

(માલિની)

અપિ ચ બહુવિભાવે સત્યયં શુદ્ધદૃષ્ટિઃ
સહજપરમતત્ત્વાભ્યાસનિષ્ણાતબુદ્ધિઃ ।
સપદિ સમયસારાન્નાન્યદસ્તીતિ મત્ત્વા
સ ભવતિ પરમશ્રીકામિનીકામરૂપઃ ॥૨૭॥

[શ્લોકાર્થ :-] બહુ વિભાવ હોવા છતાં પણ, સહજ પરમ તત્ત્વના અભ્યાસમાં જેની બુદ્ધિ પ્રવીણ છે એવો આ શુદ્ધદષ્ટિવાળો પુરુષ, 'સમયસારથી અન્ય કાંઈ નથી' એમ માનીને, શીઘ્ર પરમશ્રીરૂપી સુંદરીનો વલ્લભ થાય છે. ૨૭.

શ્લોક-૨૭ ઉપર પ્રવચન

अपि च बहुविभावे सत्ययं शुद्धदृष्टिः
 सहजपरमतत्त्वाभ्यासनिष्णातबुद्धिः ।
 सपदि समयसारान्नान्यदस्तीति मत्त्वा
 स भवति परमश्रीकामिनीकामरूपः ॥२७॥

આહાહા...! જુઓ! હવે શું કહે છે? કહે છે કે અજ્ઞાનીના તો વિભાવભાવ જે છે એ પર્યાયબુદ્ધિવાળો છે માટે ચાર ગતિનું કારણ (છે). હવે ધર્મીને? જેને આત્મા શુદ્ધ ચૈતન્યદ્રવ્યની દૃષ્ટિ થઈ, દ્રવ્યસ્વભાવનું ભાન થયું. એને 'વિભાવ હોવા છતાં પણ,...' એની પર્યાયમાં વિભાવો 'હોવા છતાં પણ, સહજ પરમ તત્ત્વના અભ્યાસમાં જેની બુદ્ધિ પ્રવીણ છે...' આહાહા...! સમજાય છે? એ તો આત્મા ભગવાન, સહજ પરમ તત્ત્વ, સ્વભાવિક પરમસ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા, એના 'અભ્યાસમાં જેની બુદ્ધિ પ્રવીણ છે...' કહો, સમજાણું કાંઈ? ઓલો પર્યાયસ્વભાવવાળો લીધો. હવે દ્રવ્યસ્વભાવવાળાને શું થાય એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ?

'બહુ વિભાવ હોવા છતાં પણ,...' ધર્મીજીવને, સમ્યગ્દૃષ્ટિને વસ્તુ જે ત્રિકાળ દ્રવ્યસ્વભાવ, એનો એમાં અભ્યાસ હોવાથી આ વિભાવનો અભ્યાસ એને નથી, એમ કહે છે. વિભાવ હોવા છતાં વિભાવનો અભ્યાસ જ્ઞાનીને નથી. 'સહજ પરમ તત્ત્વના અભ્યાસમાં જેની બુદ્ધિ પ્રવીણ છે...' નિપુણ છે ને. આવું હતું ને? નિષ્ણાંત છે. આ માણસ નથી કહેતા? આ બાબતમાં આ માણસ નિષ્ણાંત છે. ભગવાન કહે છે કે જેની બુદ્ધિ આત્મા માટે નિષ્ણાંત છે. 'સહજ પરમ તત્ત્વના (અંતરમાં) અભ્યાસ...' કરવામાં, અંતર્મુખ જવામાં જેની બુદ્ધિ નિષ્ણાંત છે. આહાહા...!

'એવો આ શુદ્ધદૃષ્ટિવાળો પુરુષ,...' અભ્યાસમાં જેની બુદ્ધિ પ્રવીણ છે એમ લીધું. જ્ઞાન લીધું. 'એવો આ શુદ્ધદૃષ્ટિવાળો પુરુષ, 'સમયસારથી અન્ય કાંઈ નથી'...' આવો જે ભગવાનઆત્મા પૂર્ણાનંદ પ્રભુ! એ સિવાય કાંઈ બીજી ચીજ નથી. 'એમ માનીને, શીઘ્ર પરમશ્રીરૂપી સુંદરીનો વલ્લભ થાય છે.' ઓલો ચાર ગતિમાં રખડે છે. આત્માના વસ્તુ પર્યાય આત્માના ભાન અને શ્રદ્ધા અનુભવ વિના, એક સમયની પર્યાયની રમતવાળો ચાર ગતિમાં રખડે છે. વસ્તુ સ્વભાવ હોવા છતાં તેનું જ્ઞાન નથી એટલે આમાં રખડે છે. આને વિભાવ હોવા છતાં, સ્વભાવિક પરમતત્ત્વના અભ્યાસમાં જેની બુદ્ધિ નિષ્ણાંત થઈ ગઈ છે.

અ..હો...! હું તો એ પુણ્ય-પાપની ક્રિયાના વિકલ્પથી પણ ભિન્ન છું. એ દયા, દાન, વ્રતના વિકલ્પ પણ વિભાવ અને આસ્રવ છે. એવો જેને આત્મતત્ત્વનો અંતરમાં અભ્યાસ થયો છે, એને 'સમયસાર'થી અધિક કાંઈ નથી. એ ભગવાનઆત્માથી ઊંચી ચીજ કોઈ

નથી. એવી અંતરદષ્ટિ અને જ્ઞાનની રમણતા હોવાથી. જુઓને! છે ને? પહેલું જ્ઞાન લીધું અને પછી દષ્ટિ લીધી. 'સમયસાર' જેવું બીજું કાંઈ નથી. એમાં રમે છે. 'શીઘ્ર પરમશ્રીરૂપી...' એ અલ્પકાળમાં મુક્તિરૂપી સુંદરીનો વલ્લભ એટલે મુક્તિપણાની પર્યાયને પામે છે. ઓલો મિથ્યાદષ્ટિ ચાર ગતિને પામે, સમ્યગ્દષ્ટિ મુક્તિને પામે, એમ બે વાત લીધી. વિશેષ લેશું...

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !)